

در یادداشتی از سعید درگاه پور کارشناس و پژوهشگر حقوق بین‌الملل؛

چالش‌های ایجاد کریدور زنگزور و راهکارهای جمهوری اسلامی ایران برای مواجهه با آن

کریدور زنگزور که با هدف اتصال جمهوری آذربایجان به نخجوان و ترکیه از طریق خاک ارمنستان ایجاد می‌شود، یکی از مهم‌ترین تحولات ژئوپلیتیکی منطقه قفقاز جنوبی است. این کریدور پس از توافق سه‌جانبه سال ۲۰۲۰ میان آذربایجان، ارمنستان و روسیه شکل گرفت و از ابعاد سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی، قومی، انرژی و ترانزیتی برخوردار است که می‌تواند موازنه قدرت منطقه را به نفع برخی بازیگران تغییر دهد.

به گزارش خبر پایگاه اطلاع رسانی اعتلای نهادهای مردمی، در یادداشتی از سعید درگاه پور کارشناس و پژوهشگر حقوق بین‌الملل و مسئول کمیته بین الملل جمعیت اعتلای نهادهای مردمی انقلاب اسلامی با عنوان «چالش‌های ایجاد کریدور زنگزور و راهکارهای جمهوری اسلامی ایران برای مواجهه با آن» آمده است:

کریدور زنگزور که با هدف اتصال جمهوری آذربایجان به نخجوان و ترکیه از طریق خاک ارمنستان ایجاد می‌شود، یکی از مهم‌ترین تحولات ژئوپلیتیکی منطقه قفقاز جنوبی است. این کریدور پس از توافق سه‌جانبه سال ۲۰۲۰ میان آذربایجان، ارمنستان و روسیه شکل گرفت و از ابعاد سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی، قومی، انرژی و ترانزیتی برخوردار است که می‌تواند موازنه قدرت منطقه را به نفع برخی بازیگران تغییر دهد.

رهبر معظم انقلاب پس از جنگ دوم قره باغ اعلام داشتند که چنانچه سیاستی مبنی بر مسدود کردن مرز ایران و ارمنستان وجود داشته باشد، جمهوری اسلامی با آن مخالفت خواهد کرد؛ چراکه این مرز، یک راه ارتباطی چند هزار ساله است و جمهوری اسلامی، سیاست‌ها و برنامه‌هایی را که منجر به بسته شدن مرز ایران و ارمنستان شود، هرگز تحمل نخواهد کرد.

اخیرا الهام علی‌اف رئیس جمهور آذربایجان اعلام نموده است که کریدور زنگزور تا بهار سال آینده ایجاد خواهد شد!

جمهوری اسلامی ایران به عنوان همسایه نزدیک این منطقه، با چالش‌های گوناگونی روبه‌روست که در این یادداشت به بررسی آنها و ارائه راهکارهای مناسب پرداخته می‌شود.

۱. چالش‌های امنیتی و نظامی

نزدیکی ناتو به مرزهای ایران: * حضور ترکیه به عنوان عضو کلیدی ناتو و نفوذ این اتحاد نظامی در قفقاز، به ویژه از طریق کریدور زنگزور، به معنای نزدیک شدن بازیگران غربی به مرزهای شمال‌غربی ایران است که می‌تواند زمینه استقرار تسهیلات نظامی و فشارهای امنیتی را فراهم کند.

خطر حضور رژیم صهیونیستی: روابط گسترده نظامی و اطلاعاتی رژیم صهیونیستی با آذربایجان، در صورت استفاده از کریدور زنگزور، امکان دسترسی نزدیک‌تر به مرزهای ایران را فراهم می‌آورد و تهدید مستقیمی برای امنیت ملی به شمار می‌رود.

خطر حضور و تجمع گروهک‌های تکفیری صهیونیستی غرب آسیا در مرزهای شمال‌غرب ایران همزمان با برخی تحرکات آنها در مرزهای شرقی ایران

تضعیف عمق استراتژیک ایران: کنترل کریدور توسط بازیگران وابسته به غرب و ترکیه، باعث کاهش عمق استراتژیک و محدودیت‌های امنیتی جدی برای تهران خواهد شد.

۲. چالش ژئوپلیتیکی: خطر خفگی جغرافیایی ایران

کریدور زنگزور می‌تواند دسترسی زمینی ایران به ارمنستان، گرجستان و روسیه را محدود کرده و خفگی جغرافیایی در شمال‌غرب ایران ایجاد نماید که پیامدهای زیر را دارد:

کاهش نقش ایران به عنوان پل ارتباطی بین جنوب و شمال قفقاز و اوراسیا؛

افزایش وابستگی به مسیرهای دریایی یا کشورهای ثالث برای دسترسی به بازارهای شمال؛

کاهش سهم ایران در کریدورهای بین‌المللی مهم مانند مسیر شمال-جنوب و شرق به غرب.

۳. چالش‌های اقتصادی و ترانزیتی

کریدور زنگزور رقیبی جدی برای مسیرهای ترانزیتی ایران است و می‌تواند سهم ایران از حمل و نقل کالاهای منطقه‌ای و بین‌المللی را کاهش دهد.

این کریدور امکان دور زدن ایران در پروژه‌های تجاری و ترانزیتی را افزایش داده و جایگاه اقتصادی ایران را به مخاطره می‌اندازد.

۴. چالش‌های انرژی: سوآپ گازی و ملاحظات ژئوانرژی

سوآپ گاز آذربایجان از مسیر ایران به نخجوان فرصتی برای تقویت جایگاه ایران در بازار انرژی منطقه است، اما تثبیت کریدور زنگزور باعث کاهش وابستگی نخجوان به ایران و حذف این پروژه خواهد و کاهش اثرگذاری ایران بر منطقه نخجوان خواهد شد.

این تغییر مسیر به معنای تضعیف نقش ایران در بازار انرژی قفقاز و از دست دادن فرصت‌های اقتصادی و ژئواکونومیکی مهم است.

رقابت شدید بازیگران منطقه‌ای مانند ترکیه و رژیم صهیونیستی و تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران، مدیریت بازار انرژی منطقه را پیچیده‌تر کرده است.

۵. چالش‌های قومی، فرهنگی و اجتماعی

ایجاد کریدور زنگزور در کنار تبلیغات رسانه‌ای و فرهنگی ممکن است موجب تحركات پان‌ترکیستی و تحریک احساسات قومی در مناطق آذری‌نشین ایران شود که تهدیدی برای انسجام ملی و امنیت داخلی است.

نفوذ فرهنگی ترکیه و آذربایجان در مناطق مرزی، می‌تواند هویت ملی را تحت تأثیر قرار داده و زمینه فعالیت جریان‌های تجزیه‌طلب را فراهم آورد.

۶. نقض کنوانسیون آکتائو ۲۰۱۸ و اصول حقوق بین‌الملل

بر اساس ماده ۳ کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر (آکتائو) ۲۰۱۸ که توسط پنج کشور ساحلی ایران، روسیه، جمهوری آذربایجان، قزاقستان و ترکمنستان به امضا رسیده است:

«هرگونه اقدام نظامی یا حضور نیروهای نظامی خارجی در قلمرو دریای خزر ممنوع است و هیچ کشوری حق ندارد از قلمرو دریای خزر علیه کشورهای عضو دیگر استفاده کند.»

در صورت تبدیل کریدور زنگزور به پایگاه نظامی یا محلی برای اقدامات تهدیدآمیز، ایران می‌تواند از این ماده برای طرح موضوع در مجامع بین‌المللی و دفاع حقوقی بهره ببرد.

۷. چالش کریدور شرق و غرب و تهدید جایگاه ترانزیتی و انرژی ایران

کریدور شرق و غرب که از چین شروع و با عبور از آسیای میانه، جمهوری آذربایجان، ارمنستان و ترکیه به اروپا می‌رسد، یکی از پروژه‌های راهبردی ترکیه و آذربایجان است که با حمایت ناتو و اتحادیه اروپا پیش می‌رود.

پیامدهای این کریدور برای ایران عبارتند از:

حذف ایران از مسیرهای ترانزیتی مهم اوراسیا و حاشیه‌راندن کریدور شمال به جنوب و شرق (ابریشم تاریخی) به غرب که ایران در آن نقش محوری دارد.

تضعیف جایگاه ایران در بازار انرژی اروپا که با داشتن ذخایر عظیم گاز طبیعی، می‌تواند گزینه‌ای مهم برای اروپا باشد، اما این مسیر موجب محدودیت در مسیر صادرات انرژی ایران به اروپا خواهد شد.

افزایش قدرت چانه‌زنی ترکیه با تبدیل شدن به هاب ترانزیتی و انرژی منطقه و تقویت نقش ژئوپلیتیکی آن در مسائل بین‌المللی بویژه غرب آسیا

همراهی کریدور با پروژه‌های ژئوپلیتیکی غرب برای کاهش نفوذ ایران و سایر بازیگران منطقه.

راهکارهای جمهوری اسلامی ایران برای مواجهه با چالش‌ها

الف) راهکارهای امنیتی و ژئوپلیتیکی

برگزاری رزمایش‌های نظامی هدفمند در مناطق مرزی شمال غرب به منظور افزایش آمادگی و ارسال پیام قاطع به طراحان دالان زنگزور

توسعه همکاری‌های امنیتی و اطلاعاتی با روسیه و ارمنستان برای مهار نفوذ ناتو و رژیم صهیونیستی در منطقه.

هشدار راهبردی قاطع درباره حفظ تمامیت ارضی و ثبات مرزها به بازیگران منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای.

اعلام حق دفاع مشروع و اقدام نظامی بازدارنده در صورت تهدید منافع امنیتی و ژئوپلیتیکی.

ب) راهکارهای دیپلماتیک و حقوقی

فعال کردن دیپلماسی منطقه‌ای و چندجانبه برای جلوگیری از تثبیت کریدورهایی که منجر به تغییر مرزهای رسمی می‌شوند.

بهره‌گیری از مفاد ماده ۳ کنوانسیون آکتائو ۲۰۱۸ و دیگر مقررات بین‌المللی برای طرح موضوع در مجامع جهانی.

تقویت نقش میانجیگری ایران در مناقشات منطقه برای کسب امتیازات راهبردی و جلوگیری از تشدید بحران.

تقویت دیپلماسی عمومی، فرهنگی و دینی ایران در جمهوری آذربایجان با توجه به وجود اشتراکات دینی و قومی و تعلق تاریخی دو ملت به همدیگر

ج) راهکارهای اقتصادی، ترانزیتی و انرژی

تسریع توسعه کریدور شمال به جنوب و ایجاد مسیرهای جایگزین امن و پایدار برای اتصال به اوراسیا و اروپا.

سرمایه‌گذاری هدفمند در صنعت گاز و خطوط لوله صادراتی به اروپا از مسیرهای جایگزین مانند ارمنستان و گرجستان.

توسعه توافق‌های انرژی چندجانبه با کشورهای منطقه و اروپا برای حفظ جایگاه ایران در بازار انرژی.

د) راهکارهای فرهنگی و اجتماعی

تقویت هویت ملی و انسجام قومی در استان‌های مرزی با برنامه‌های آموزشی و فرهنگی.

مدیریت هوشمند فضای رسانه‌ای برای مقابله با جریان‌های تجزیه‌طلب.

تبیین و آگاه‌سازی مردم بویژه نخبگان برای ایجاد آمادگی ذهنی و در صورت لزوم اقدامات عملیاتی برای خنثی سازی طراحی های دشمن

نتیجه گیری

کریدور زنگزور پروژه راهبردی با تأثیرات سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و انرژی هستند که تهدیدهای جدی برای منافع و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌روند. مقابله با این تهدیدات نیازمند رویکردی جامع، ترکیبی و راهبردی است که از دیپلماسی، امنیت، اقتصاد و فرهنگ به طور همزمان بهره گیرد.

ایران با حفظ اقتدار منطقه‌ای، تقویت همکاری‌های استراتژیک و استفاده هوشمندانه از ظرفیت‌های حقوق بین‌الملل می‌تواند نقش مؤثری در ثبات و امنیت قفقاز جنوبی ایفا کرده و از منافع ملی خود صیانت کند.